

Видається з травня 1922 року

№5–6 (1037–1038) • травень–червень • 2016

Головний редактор

Анжеліна ПУГАЧ, к.п.н.

Редакційна колегія:

Наталія ДЕМ'ЯНЕНКО, д.п.н.
(НПУ імені М.П. Драгоманова),
Ірина ДОБРОСКОК, д.п.н. (ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»),
Віталій КУРИЛО, д.п.н., дійсн. член НАПН України (народний депутат України),
Володимир ЛУГОВИЙ, д.п.н., дійсн. член НАПН України (Президія НАПН України),
Ганна ТОКМАНЬ, д.п.н. (ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»),
Ольга ШАПРАН, д.п.н. (ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»)

Громадська рада:

Віктор АНДРУЩЕНКО, Олена БИКОВСЬКА,
Володимир ВЕРБИЦЬКИЙ, Лілія ГРИНЕВИЧ,
Андрій ГУРЖИЙ, Микола ЄВТУХ,
Юрій ЗАВАЛЕВСЬКИЙ, Василь КРЕМЕНЬ,
Світлана КИРИЛЕНКО, Віктор КОЦУР,
Нелля НИЧКАЛО, Віктор ОГНЕВ'ЮК,
Катерина ТАРАНІК-ТКАЧУК,
Борис ЧИЖЕВСЬКИЙ

Оператор комп'ютерного набору

Зоя ФОЛЕС

Верстальник-дизайнер

Олександр ПУГАЧ

Редакція зберігає за собою право на редагування і скорочення статей. Думки авторів не завжди збігаються з точкою зору редакції. За достовірність фактів, цитат, імен, назв та інших відомостей відповідають автори.

Посилання на публікації «Рідної школи» обов'язкові

Редакція приймає благодійні внески, а також замовлення на випуск тематичного номера, окремого розділу або вміщення реклами за кошти замовника. Наш розрахунковий рахунок №26003216649400 у АТ «УкрСиббанк» м. Харкова, МФО 351005. Код ЄДРПО 36192700.

Контакти редакції – телефон: (044) 229-52-79, (063) 208-74-44, **e-mail:** avpugach@ukr.net

Видруковано з оригінал-макета на ПП «Видавництво «Фенікс», м. Київ–03680, вул. Шутова, 13 б.
Свідоцтво ДК №271 від 07.12.2000 р.

© «Рідна школа», 2016

Журнал входить до Переліку наукових фахових видань України (педагогічні науки).

Наказ МОН України від 13.07.2015 №747

Редакція розглядає рукописи обсягом до 15 сторінок. Вони подаються в електронному варіанті у форматі Word 2010, 2013 та роздруковані на папері у форматі А-4 (кегель – 14, інтервал – 1,5).

Автори статей подають відомості про себе (посада, науковий ступінь, вчене звання, домашня адреса з поштовим індексом, контактні телефони), а також фото (електронний варіант).

Викладення змісту та оформлення статті мають відповідати вимогам до публікацій та фахових видань.

Веб-сторінка: www.ridna-shkola.net.ua

*Рекомендовано до друку Вченою радою
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
протокол №9 від 3 червня 2016 року*

Підписано до друку 10.06.2016. Формат 60x84 1/8.
Папір офсетний. Друк офсетний. Умовн. друк. арк. 9,3. Зам. 16-099.

❖ Актуальна тема

- Наталія ДЕМ'ЯНЕНКО** – Принцип автономії в обґрунтуванні ідеї та світовому досвіді університету 3
- Світлана СИСОЄВА, Ірина РЕГЕЙЛО** – Підготовка докторів філософії у галузі освіти: досвід провідних університетів світу 12

❖ Законодавство в освіті

- Євген КРАСНЯКОВ** – Реформування національної освіти в контексті гарантованого організаційно-фінансового забезпечення 19

❖ Методика. Практика. Експеримент

- Олександр МИТНИК, Інна ТОМАРЖЕВСЬКА** – Профорієнтаційна робота у ЗНЗ як засіб забезпечення успіху в подальшій професійній кар'єрі випускника 25
- Вікторія УШМАРОВА** – Формування готовності вчителів початкової школи в системі неперервної педагогічної освіти до роботи з обдарованими учнями: обґрунтування закономірностей і принципів 30
- Світлана ДОЦЕНКО** – Розвиток творчої уяви учнів початкових класів під час вивчення природничо-математичних дисциплін 34
- Ганна САЗОНЕНКО, Наталія НЕСТЕРЕНКО** – Розвиток та саморозвиток особистості ліцеїста в акнепросторі ліцею 40

❖ Педагогічний ретросвіт

ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНІ СТУДІЇ

- Ганна ІВАНЮК** – Діяльність Софії Русової в царині педагогіки: служіння народу й Україні 46
- Олена ВЕНГЛОВСЬКА** – Організаційно-педагогічна діяльність Софії Русової – громадського діяча, просвітителя, педагога 51
- Алла СІЧКАР** – Діяльнісний підхід до навчання і виховання дітей дошкільного віку в теоретико-практичній спадщині Софії Русової 56
- Євген АНТИПІН** – Софія Русова про наступність у трудовому вихованні дітей дошкільного і молодшого шкільного віку 61
- Людмила КАЛІНІЧЕНКО** – Ідеї Олександра Скрипченка про формування творчого мислення молодших школярів (друга половина 1950-х – 1980-ті рр.) 66

ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ У СПОГАДАХ ЙОГО БУДІВНИЧИХ

- Нінель Калениченко: «Дякую долі за те, що поєднала з педагогікою»
(Записала Наталія ДІЧЕК, завідувач відділу історії педагогіки Інституту педагогіки НАПН України) 72

ПОДІЇ. ЗАХОДИ. ПРЕЗЕНТАЦІЇ

- Анжеліна ПУГАЧ, Поліна ЗАМАСКІНА** – Ідеї профільного навчання у дослідженнях науковців та узагальненнях педагогів-практиків: за підсумками семінару 74
- Анжеліна ПУГАЧ** – Проект «Інтелект України»: у пошуках концептів освіти XXI століття
Репортаж учасника освітянського форуму 78

ПЕРШИЙ СЕРЕД СУЧАСНИХ ВІТЧИЗНЯНИХ ОСВІТЯНСЬКИХ ЧАСОПИСІВ

Видається з травня 1922 року

Шановні освітяни! Продовжується
передплата на періодичні видання 2016 р.

Не забудьте передплатити ваш улюблений часопис.

ПЕРЕДПЛАТА 2016

Передплату можна оформити у будь-якому поштовому відділенні
або на сайті ДП «Преса» www.presa.ua

ІНДЕКС: 74442

Діяльнісний підхід до навчання і виховання дітей дошкільного віку в теоретико-практичній спадщині Софії Русової

Алла СІЧКАР,

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри педагогіки та психології Київського університету імені Бориса Грінченка

У нормативних документах у галузі дошкільної освіти (Закон України «Про дошкільну освіту» (2001), Концепція Державної цільової програми розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року (2010), Базовий компонент дошкільної освіти України (2012)), чинних програмах виховання, навчання і розвитку дітей дошкільного віку та методичних рекомендаціях до них пріоритетними завданнями визначено забезпечення умов для становлення активної, творчої особистості, розвитку й саморозвитку дитини в розвивальному середовищі як суб'єкта діяльності.

З огляду на це, актуалізується питання вивчення теоретико-практичної спадщини С.Русової, державного діяча, фахівця в галузі педагогіки, просвітителя. Зауважимо, що в педагогічних ідеях С.Русової поєднуються прогресивні погляди філософів, психологів, педагогів європейської наукової школи і вітчизняної, передусім ті, що пов'язані з розумінням місії національної системи освіти. Вивчення творчих здобутків педагога сприятиме успішному вирішенню завдань реформування сучасного дошкільця з урахуванням історико-педагогічного досвіду попередніх періодів. Окремі аспекти оновлення освіти в сучасній Україні суголосні тим, що постали перед прогресивною педагогічною громадськістю в перше двадцятиріччя ХХ століття.

Здійснений історико-педагогічний пошук засвідчив, що українські науковці вивчали педагогічну спадщину С.Русової в різних аспектах: методологічні основи концепції національної школи (Н.Дічек); творча спадщина С.Русової періоду еміграції (О.Джус); освітня діяльність і педагогічні погляди С.Русової (І.Пінчук); психолого-педагогічні засади організації суспільного дошкільного виховання в працях С.Русової (О.Пшевращька); концепція національного дитячого садка С.Русової (О.Проскура); педагогічна і державотворча діяльність С.Русової (І.Улюваєва) та ін. Однак теоретичні погляди щодо діяльнісного підходу в галузі суспільного дошкільного виховання не були предметом окремого дослідження.

Отже, метою статті є висвітлення ідей діяльнісного підходу до навчання дітей дошкільного віку в педагогічній спадщині С.Русової.

На початку ХХ століття в Україні активізуються теоретичні й методичні пошуки розбудови суспільного дошкільного виховання на діяльнісних засадах. Актуалізація ідей діяльнісного підходу пов'язана насамперед із пошуком шляхів реформування системи освіти загалом та інтересом наукових кіл до впровадження в практику педагогічної системи виховання Ф.Фребеля. Зокрема, йдеться про вроджений пізнавальний інстинкт, що задовольняється на основі пізнавальної діяльності дитини в розвивальному середовищі.

У теорії і практиці навчання дітей дошкільного віку на теренах України набула розвитку ідея формування пізнавальної активності дитини (І. Сікорський [9; 10; 11], Н.Лубенець [1]; Т.Лубенець [2], К.Толмачевська [12; 13]; С.Русова [4; 5], Я.Чепіга [14; 15]). Означену ідею розглядаємо в руслі діяльнісного підходу. Значущим щодо цього є внесок С.Русової. Актуальними для сьогодення українського дошкільця є думки педагога щодо ідеї формування пізнавальної активності дитини, яку вона розкрила з позицій урахування високих потенційних можливостей дитини у пізнанні навколишньої дійсності. У праці «Дитячий сад на національній ґрунті» С.Русова зазначала, що «дитина за перші 4–5 літ свого життя вбирає в себе силу вражень, утворює безліч розумінь» [4, с. 34]. Вона вважала першочерговим завданням вихователя разом із дітьми проаналізувати весь цей «скарб» і спрямувати їх дослідницьку діяльність на пошук нових знань. Доцільність залучення дітей до пізнавальної діяльності через дослідження С.Русова вбачала в необхідності формувати усвідомлені знання,

«викликати в дитячій голові її власну думку, розбурхати дитячу фантазію і утворювати з цих дослідів щось своє» [4, с. 33–36].

На думку С.Русової, пробудження в дитини інтересу до довкілля та спонукання її до самостійного пізнання є важливим шляхом реалізації формування пізнавальної активності. Цю думку педагог обґрунтувала в праці «Націоналізація дошкільного виховання» (1913) [5]. У зазначеній публікації вона визначила мету навчання дитини впродовж першого року перебування в дитячому садку: «не давати їй готове знання, хоч би й саме початкове, а більш всього збудити в дитині її духовні сили, розворушити цікавість, виховати її почуття, щоб очі дитини вмiли бачити, вуха – дослухатися до всього, рученята вмiли захожуватись і коло олівця, і коло ножиць, й коло глини, й коло паперу» [там само, с. 15]. На думку С.Русової, у процесі навчання необхідно активізувати досвід дітей, спонукати їх до самостійного вивчення предметів, із якими вони ознайомлюються, дати можливість висловити свою думку щодо власних відкриттів під час досліджень, і, тільки «вислухавши від них усе, що вони можуть сказати», садівниця має повідомляти дітям нові знання [там само, с. 15–22].

Суголосним європейській педагогіці початку ХХ століття є трактування педагогом ідеї природної потреби дитини дошкільного віку в діяльності та пізнанні, яку вона розкрила у праці «Дошкільне виховання» (1918) [6]. Підтримуючи основні положення фребелівської виховної системи, відповідно до якої «дитина є діяльна, творча істота», С.Русова стверджувала, що справу виховання необхідно наближити до природних потреб дитини, базуючись на ґрунті одного з природних інстинктів – інтересу до пізнання й вимог життя, в якому дитина перебуває; враховуючи тісний взаємозв'язок зі світоглядом того народу, із психологією тієї нації, з яких походить дитина [6, с. 51, 117].

С.Русова поділяла розуміння принципу самодіяльності, який був провідним у педагогічній теорії Ф.Фребеля та М.Монтессорі; ідей Е.Канта щодо виховання, орієнтованого на саморозвиток і самовдосконалення особистості; положень Дж.Мілля про основне завдання виховання – «збудити в дитини охоту до самонавчання» [6, с. 39]. На цій основі педагог розвинула ідею самостійної свідомої «переробки» дитиною знань, що передбачає необхідність уможливити самостійний пошук дітьми знань, а також гарантувати відповіді на різні запитання у процесі пробудження розумової активності, напруження зовнішніх «чуттів» спостереженнями, працею. Керуючись принципом індивідуалізації, вихователь, на думку С.Русової, має спрямовувати пізнавальну діяльність дитини в педагогічно доцільне русло, не нав'язувати своїх власних суджень, переконань, пам'ятаючи про те, що «розум дитини – то багаття, до якого ми маємо лише підкладати дрова, а горітиме воно вже своїм власним вогнем» [там само, с. 52].

Особливого значення в самостійному пізнанні дитиною природного довкілля С.Русова надавала чуттєвому сприйманню. Перцептивне обстеження, на її думку, сприяє формуванню реалістичних уявлень про предмети й явища, дає можливість дитині «охопити всі особливості фарби, форми, запаху; з'ясувати, чи річ тверда, чи м'яка, чи це текуче, чи тверде тіло, чи має свої пахощі» [там само, с. 118]. Педагог наголошувала на необхідності спонукати дитину самостійно обстежувати предмети, відшукувати особливі ознаки, які пробуджували б сформовані асоціації з іншими, уже знайомими речами, що, сприяло б розвитку розуму дитини. Наголосимо, що С.Русова надавала пріоритет чуттєвому сприйманню в пізнанні дітьми довкілля. На наш погляд, це пов'язано з психологічним обґрунтуванням означеної проблеми в праці І.Сікорського «Про розумовий і моральний розвиток і виховання дітей» (1902) [9] та впливом тогочасної, актуальної як у Європі, так і в Україні, системи сенсорного виховання М.Монтессорі.

Внесок С.Русової у розвиток ідей діяльнісного підходу в дошкільному вихованні полягає в тому, що вона обґрунтувала їх з позицій психологічних знань про дитину. Педагог наполягала на необхідності враховувати вікові психологічні особливості дітей в організації пізнавальної діяльності. Вона зазначала, що, починаючи із засвоєння конкретних знань, потрібно поступово «доводити думку дітей до свідомих, абстрактних дослідів» [6, с. 51]. На переконання педагога, така послідовність в оволодінні знаннями відповідає природі дітей, сприяє розвитку в них звички до міркування, формування власного погляду на речі, які їх оточують. Відстоюючи принцип індивідуалізації у вихованні, С.Русова акцентувала на тому, що не варто вигадувати закони виховання, їх треба складати задля кожної дитини. Педагог вважала за необхідне зрозуміти кожну дитину, спонукати її до активного сприймання та вільного виявлення знань; збудити власне зусилля дитини і «в моральних і в наукових її справах» на основі інтересу до себе самої, своєї праці, свого оточення [там само, с. 51–52].

Вона поділяла й розвивала думки відомого американського педагога та філософа Г.Горна, який основним завданням виховання визначив активізацію самодіяльності дитини, спрямовану на пізнання та самовиявлення. Це знайшло відображення в публікації С.Русової «Дещо з філософії виховання» (1918) [7], в якій вона розглядала процес навчання як самонавчання. Педагог віддавала належне трьом взаємозумовленим чинникам, що забезпечують реформування процесу навчання, а саме: «переймання», інтерес, зусилля. Особливу роль С.Русова відводила свідомому розумовому й фізичному зусиллю дитини, спрямованому на засвоєння знань. Своє бачення цієї проблеми вона обґрунтувала з позицій діяльнісного підходу. Педагог зазначала, що свідоме зусилля, зумовлене

інтересом, передбачає природну для дитини пізнавальну активність, яка реалізується в самостійній праці (лабораторній – проведення того або іншого самостійного дослідження); екскурсійній (самостійна перевірка, за пропозицією вихователя, певного явища природи в полі, в саду, в лісі); ілюстративній (передавання своїх власних спостережень в малюнку, ліпленні з глини, піску) діяльності. Саме поєднання власного інтересу й зусиль дитини сприяє безпосередньому виявленню активної діяльності, спрямованої на усвідомлене засвоєння нових знань, і забезпечує їх тривале запам'ятовування [7, с. 315]. Такий алгоритм реалізації ідеї самостійної свідомої «переробки» знань дитиною засвідчує прагнення С.Русової розвивати дошкільне виховання в Україні згідно з європейськими та світовими стандартами на засадах діяльності, зв'язку з життям, українських національних цінностей.

З позицій діяльнісного підходу розглядалося вирішення завдань розумового й національного виховання дітей у «Пораднику діячам позашкільної освіти і дошкільного виховання» [3]. Зокрема, у плані організації дитячих захистків зазначалося: «навчання ведеться методом праці і дитячого переживання усього учбового матеріалу (гра, малювання, ліплення, драматизація); «діти співають рідну пісню, слухають свою казку, обговорюють зібраний на екскурсії матеріал місцевої природи, люблять свою гру» [там само, с. 134–135]. У Пораднику значна увага приділялася питанням створення умов для організації праці дітей у природі й ігрової діяльності, якій в організації життя дітей упродовж дня відводився значний час [3].

У методичних рекомендаціях вихователям С.Русова пропонувала: 1) запроваджувати в дитячому садку рідну мову дітей, «бо тільки з цією мовою в зв'язку працює їх душа, тільки до неї озивається, ледве ще розпочинаючи працювати, їх розум» [8, с. 185]; 2) здійснювати індивідуалізацію виховання і навчання в дитячому садку: «до кожного підходити з тим словом, яке найкраще дійде до душі, захопить думку й викличе самостійну моральну роботу» [там само, с. 186]; 3) будувати навчання так, щоб воно завжди було «наглядним», розвивалося шляхом максимальної активізації діяльності всіх органів чуття, шляхом «дитячої праці, дитячих виробів» [там само, с. 187]. Педагог акцентувала увагу вихователів на тому, що організація навчання має забезпечувати пізнавальну активність дітей. Для цього вона радила скористатися засобами спостережень, досліджень, експериментувань, здійснювати збирання гербарію під час екскурсій, організації праці в природі, що, на її думку, допоможе «збудити в дитині її духовні сили, розворушити цікавість, виховати її почуття» [там само, с. 194]. С.Русова вважала доцільним, щоб знання дітей, здобуті під час спостережень, були доповнені у бесідах, читанні оповідань, переказах казок, а також шляхом організації народних ігор у супроводі пісень, залучення дітей до

драматизації, малювання, ліплення, наклеювання тощо [там само, с. 186]; 4) створювати середовище, яке включало б відомі дитині речі, та ознайомлювати дітей насамперед із тим, що «живе, росте, існує навкруги». Вона пояснювала цю вимогу тим, що «тільки цілком реальне, живе і послідовне навчання має в душі дитини певний ґрунт, будить її творчу діяльність, розворушує її думки, її цікавість» [там само, с. 185]. З погляду С.Русової, все, що оточує дитину, мало бути зрозумілим, пробувати інтерес та бажання до пізнання, сприяти вільному розвитку всіх фізичних і духовних сил дитини, навчання якомога краще самій «набиратися знань власними спостереженнями, увагою і добре направленою думкою, працюючи коло різноманітних речей» [6, с. 39].

Значимо, що вимоги до розвивального середовища, обґрунтовані у працях С.Русової, органічно поєдналися з ідеєю Ф.Фребеля щодо створення умов для здобуття знань дітьми під час пошукової діяльності, а саме: дослідів і спостережень. Значну увагу педагог приділяла розвитку ідей М.Монтессорі – створення атмосфери вільного вибору; відмова від штучного нав'язування інтересів і примусової діяльності; урахування природних вікових, індивідуальних потреб дітей. С.Русова вважала, що реалізація практики М.Монтессорі дає змогу пробуджувати національну самосвідомість у дитини, формувати прагнення дошкільників до самостійного набуття знань і творчого самовиявлення на основі використання матеріалів, які відображають етнічно-культурні цінності українського народу.

У руслі вимог свого часу значна увага приділялася знаньовому компоненту. Важливою формою навчання С.Русова вважала предметну лекцію – заняття тривалістю 20–30 хв, що мало наочно-практичний характер. Основне призначення предметної лекції – засвоєння дітьми під час активної пізнавальної діяльності відповідних «їх розуму знань», розвиток інтересу до довкілля. С.Русова визначила структуру й методичні рекомендації щодо проведення предметної лекції. Лекція, на думку педагога, має охоплювати такі компоненти: 1) підготовка дитини до засвоєння нового знання шляхом асоціації з уже відомим; 2) активізація діяльності всіх «зовнішніх чуттів» та зосередження уваги на окремих ознаках предмета ознайомлення; 3) закріплення отриманих знань у пам'яті на основі установаження «асоціацій подібностей і протилежностей» та подальше їх «активне переведення» в життя в різних видах діяльності.

Згідно з рекомендаціями С.Русової, під час предметної лекції вихователька мала підтримувати активну роботу дитячої думки в «різних її напрямках» (пригадування, порівняння, виокремлення, узагальнення), періодично надаючи їй відпочинок, шляхом «захоплення» пасивної уваги дитини коротеньким оповіданням про предмет ознайомлення, а опісля – знову викликати «синтез усіх вражень і

сприймань», пов'язаних із предметом навчання [6, с. 119–120].

Наголосимо: в методичних рекомендаціях вихователям щодо проведення предметних лекцій С.Русова визначила шляхи реалізації поставленої мети, застерігаючи від подачі дітям нових знань у «готовому вигляді». Ці знання діти мали здобувати в процесі активізації розумової та фізичної діяльності, спрямованої на предмет пізнання.

Вирішення проблеми змістово-методичного впровадження ідей діяльнісного підходу в практику дошкільного виховання розкрито в рекомендаціях С.Русової вихователям щодо здійснення навчання за «методом центральної ідеї» Ф.Фребеля. Згідно з цим методом, тема предметної лекції «перероблюється в ручній праці, приймає особливий художній інтерес через оповідання, зміцнюється через екскурсію або малюнок, вбирає в себе веселий настрій у відповідних піснях і драматизації або іграх-забавках» [там само, с. 122]. За рекомендаціями С.Русової, тривалість роботи над однією темою залежить від інтересу дітей, доцільності знань про певний об'єкт та видів діяльності дітей, які можуть бути використані для ознайомлення з ним. Наприклад, робота, об'єднана центральною ідеєю «Городина», може тривати впродовж шести днів: перший день – екскурсія на город, де вже копають картоплю, ще залишилися морква, буряк, капуста, квасоля, гарбузи, а після повернення в дитячий садок – бесіда про побачене та розучування пісні «А чи живі, чи здорові всі родичі гарбузові»; другий – розглядання принесеної в дитячий садок городини із максимальним залученням органів чуття, відгадування загадок; третій – приготування борщу (діти беруть активну участь), читання оповідання про баштан, город; проведення ігор-забавок «Гарбуз», «Баштан»; четвертий – розповіді дітей про городину, ліплення з глини (морква, огірок, картопля, буряк); п'ятий – розглядання шкідників городу (гусінь від хруща, слимак з капусти), складання загадок про комах-шкідників, малювання їх; виготовлення скриньок для насіння різних рослин; шостий – бесіда про захищення городу від шкідників; розглядання жаби та розповідь вихователя про неї (залишити на кілька днів у садку, щоб діти годували її мухами та черв'яками), колективна робота – вирізування: «цілий город, усе, що за тиждень побачили, почувли, – усе це викласти на великому шматку картону, даючи волю творчому виявленню усієї групи дітей» [там само, с. 123].

С.Русова зазначала, що в дошкільному віці «небагато чому треба навчати дітей, та навчати треба добре», щоб кожна річ дитина «студювала усіма чуттями», щоб мала до неї цілком свідоме ставлення. Наполягаючи на необхідності врахування вихователями вікових особливостей дітей під час навчально-виховного процесу, педагог вказувала, що дітям 3–4 років потрібні лише впорядковані «приймання», вільне самовиявлення, добре фізичне

виховання, а старших дітей необхідно залучати до самостійної пізнавальної діяльності [там само, с. 124–125].

Підсумовуючи, зазначимо, що вирішення всіх освітніх проблем педагог розглядала на основі національного виховання, реалізації вітчизняного й зарубіжного досвіду розбудови дошкільного виховання з урахуванням природного права дитини на розвиток і саморозвиток у діяльності, використання активних методів у роботі з дітьми дошкільного віку: трудового, ігрового, дослідницького, екскурсійного, які забезпечували б їх активну творчу дослідницьку діяльність.

Вивчення педагогічної спадщини С.Русової в галузі дошкільної освіти є важливим для визначення перспектив розвитку освіти сучасної України. Грунтовні праці педагога щодо підготовки фахівців із дошкільної освіти становлять історіографічну, методичну базу для розроблення сучасних моделей фахової підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів, оновлення змісту й технологій дошкільної освіти.

Література

1. *Виставка* «Детский труд». Апрель–май 1910 г. – К.: Изд. Киев. о-ва народных дет. садов, 1911. – 89 с.
2. *Лубенец Т.Г.* О наглядном преподавании / Лубенец Тимофей Григорьевич. – К.: Тип. Кушнерев И. Н. и К, 1911. – 26 с.
3. *Порадник* дітям позашкільної освіти і дошкільного виховання. – К., 1918. – Вип. 1. – 175 с.
4. *Русова С.* Дитячий сад на національній ґрунті / Софія Русова // *Світло*. – 1910. – Кн. 3. – С. 33–36.
5. *Русова С.* Націоналізація дошкільного виховання / Софія Русова // *Світло*. – 1913. – №5. – С. 15–22.
6. *Русова С.* Дошкільне виховання / Софія Русова // *Вибрані педагогічні твори*. – К.: Освіта, 1996. – С. 34–185.
7. *Русова С.* Дещо з філософії виховання / Софія Русова // *Вільна укр. школа*. – 1918. – №10. – С. 306–316.
8. *Русова С.* У дитячому садку / Софія Русова // *Вибрані педагогічні твори*. – К.: Освіта, 1996. – С. 185–202.
9. *Сикорский И.* Об умственном и нравственном развитии и воспитании детей / Иван Сикорский; [ред. П.Каптерев]. – СПб.: Родительський кружок, 1902. – 84 с.
10. *Сикорский И.А.* Душа ребёнка: с кратким описанием души животного и души взрослого человека / И.А. Сикорский. – К., 1909. – 159 с.
11. *Сикорский И.* Психологические основы воспитания и обучения / И.Сикорский. – К., Лито-тип. т-ва И. Н. Кушнерев и К., 1909. – 35 с.
12. *Толмачевская Е.А.* Опыт занятий без обучения грамоте в семейной группе / Е.А. Толмачевская // *Дошк. воспитание*. – 1911. – №4. – С. 215–222.
13. *Толмачевская Е.А.* Летние площадки для детских игр / Е.А.Толмачевская. – К.: Изд. Флерова, 1913. – 65 с.
14. *Чепіга Я.* Проблеми виховання й навчання в світлі науки й практики : зб. психо-пед. ст. Кн. 1 / Яків Чепіга. – К.: Друк. Першої Київ. Артлі Друк. Справи, 1913. – 157 с.
15. *Чепіга Я.* Річевий метод навчання / Яків Чепіга // *Світло*. – 1914. – №5. – С. 28–39.

Алла СІЧКАРЬ**Діяльнісний підхід до навчання і виховання дітей дошкільного віку в теоретико-практичній спадщині Софії Русової**

У статті висвітлено творчий доробок С.Русової з проблеми організації навчання і виховання дітей дошкільного віку, що розглядалася педагогом з урахуванням ідеї діяльності особистості як чинника її розвитку та саморозвитку в контексті педагогічних положень вільного виховання, індивідуалізації, наближення дітей до витоків культури свого народу. Обґрунтовано, що С.Русова обстоювала свої погляди на основі ідеї діяльнісного підходу філософів, педагогів, психологів європейської, американської та вітчизняної наукових шкіл, зокрема щодо місії розбудови національної системи освіти.

Виокремлено та розкрито продуктивні ідеї діяльнісного підходу з метою їх адаптації в сучасний освітній простір, а саме: природна потреба дитини в діяльності та пізнанні, залучення дитини до пізнавальної активності, самостійна свідомо «переробка» дитиною знань.

Ключові слова: національне виховання, діяльнісний підхід, принцип самодіяльності, розвивальне середовище, пошукова діяльність, саморозвиток, вільне самовиявлення, метод центральної ідеї.

Ліричним доповненням до наукових доповідей під час історико-педагогічних студій став вірш студентки IV курсу напряму підготовки «Початкова освіта» Марічки Берізко.

Присвята Софії Русовій

Та що то, жінка, ніжна і тендітна,
А у собі тримає цілий світ.
До нього щиро вірна і привітна,
А він завжди віддячує у слід.

За те, що може «рухати душею»,
Зуміти в ній відкрити почуття,
Не відділити вічною межею
З дитячих уст, промовлені слова.

Найвища цінність завше є Людина
І Україна в серці, як тепло,
Щоб з ним росла освічена дитина,
Поширюючи з волею добро.

В Софії мудрість, в ній велика сила,
Що піднімає розум до небес,
З її учинь народжуються крила
У тих, хто хоче бачити прогрес.

Алла СІЧКАРЬ**Деятельностный подход к обучению и воспитанию детей дошкольного возраста в теоретико-практическом наследии Софии Русовой**

В статье освещены творческие наработки Софии Русовой по проблеме организации обучения и воспитания детей дошкольного возраста, которые рассматривались педагогом с учётом идеи деятельности личности как фактора её развития и саморазвития в контексте педагогических положений свободного воспитания, индивидуализации, приближения детей к истокам культуры своего народа. Обосновано, что С.Русова отстаивала свои взгляды на основании идеи деятельностного подхода философов, педагогов, психологов европейской, американской и отечественной научных школ, в частности относительно миссии построения системы национального образования.

Раскрыта сущность продуктивных идей деятельностного подхода с целью их адаптации в современном дошкольном образовании, а именно: естественная потребность ребёнка в деятельности и познании, приобщение ребёнка к познавательной активности, осознанная самостоятельная «переработка» ребёнком знаний.

Ключевые слова: национальное воспитание, деятельностный подход, поисковая деятельность, принцип самодетельности, развивающая среда, саморазвитие, метод центральной идеи.

Alla SICHKAR**Activity approach to the training and education of preschool children in the theoretical and practical heritage Sofiya Rusova**

The article highlights the creative achievements of Sofia Rusova on the issue of training and education of preschool age children, taking into account the idea of the individual's activity as a factor of development and self-development in the context of the provisions of the free pedagogical education, individualization, proximity to the origins of the culture of children's people. The characteristics of the compound S. Rusova ideas activity approach philosophers, teachers, psychologists European, American, Russian scientific schools and those who were at the base of the construction of the national education system.

Disclosure of the productive ideas of the activity campaign in order to adapt to the modern pre-school education, namely, the natural need of the child in the activities and knowledge, familiarizing the baby to cognitive activity, awareness of self «processing» of knowledge by the children.

Keywords: national education, the activity approach, principle of self-activity, developing environment, search activity, self-development, method of central idea.